

In and out of the mask - experiencing everyday life after COVID through the eyes of parents and professionals?

Maszkon innen és a maszkon túl – a COVID utáni mindennapok megélése a szülőkön át a szakemberek szemüvegén keresztül

Section editor / Rovatszerkesztő:
Szilvia Beke

GFE, Egészség- és Szociális Tudományi Kar,
Egészségturizmus tanszék
beke.szilvia@gfe.hu

¹ **Viktória Herczeg**
GFE, Egészség- és Szociális Tudományi Kar,
Egészségturizmus tanszék
herczegv92@gmail.com

² **Katalin Jalekné Rózsavölgyi**
Gál Ferenc Egyetem Egészség- és Szociális
Tudományi Kar
rozsavolygikata@gmail.com

³ **Zsolt Tömő**
Gál Ferenc Egyetem Egészség- és Szociális
Tudományi Kar
t.zsolt8108@gmail.com

⁴ **Szilvia Beke**
GFE, Egészség- és Szociális Tudományi Kar,
Egészségturizmus tanszék
bekeszilvia@gmail.com

Authors / Szerzők: **Viktória Herczeg** ¹, **Katalin Jalekné Rózsavölgyi** ², **Zsolt Tömő** ³, **Szilvia Beke** ⁴

Received: 25 October 2024 | Revised: 6 November 2024 | Accepted: 15 November 2024 | Published: 29 November 2024

Abstract As of 1 September 2018, in accordance with Act XXXI of 1997, the Family and Child Welfare Centres, in addition to their general service tasks, provide social assistance in kindergartens and schools in educational institutions. COVID has forced all professionals into a new, unknown field, where unprecedented problems and their solutions awaited them. Most of all, it has affected families, all members of the family, including parents struggling to make everyday life run smoothly. The disappearance, blurring and transformation of the socialisation scene, making the daily lives of children/young people more difficult, weighed on them like a lead weight, both physically, psychologically and mentally. The aim of the study is to highlight the problems that emerged during the revisit education after COVID, which affected children and young people. The focus of the exploration is on the parents raising their children and the changes they (as social worker colleagues) described as having affected their daily life, quality of life, lifestyle and leisure activities at home. The data collection of this research, based on a qualitative methodology, was carried out in the framework of semi-structured interviews. In the present case, we had a transparent and manageable amount of text available, so we opted for manual coding, which allowed, albeit more slowly and laboriously, a deeper interpretation of the texts. To do this, we used a three-step coding technique based on the Grounded Theory (GT) of Anselm Strauss and Juliet Corbin. The evaluation of the results is still ongoing, but preliminary findings from the data collection are that COVID has brought about changes in several aspects of most families' lives, which have left a strong imprint on the mental and physical health of families, including parents, in terms of the amount and depth of the problems they face. Uncertain daily lives and uncertain tomorrows have often focused on meeting basic needs and maintaining family functioning. For children/young people, socialisation processes, fearfulness and isolation were the main problems. When the results were processed, it was clear that COVID and life afterwards had significantly changed perceptions of relationships, mental and physical health, and material security. In addition to having to reorganise their daily lives, parents also had to deal with problems related to their children, one of the possible sites of their condensation being the educational institution and other dominant communities.

Keywords: COVID-19, parents, children, relationships, lifestyle, reorganisation

Absztrakt 2018. szeptember 1-jétől az 1997. évi XXXI. törvény értelmében, a Család- és Gyermejjóléti Központok az általános szolgáltatási feladataikon túl biztosítják az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenységet a nevelési és oktatási intézményekben. A pandémia minden szakmát egy új, ismeretlen területre kényszerítette, ahol eddig nem tapasztalt problémák és azok megoldása várt a szakemberekre. Leginkább a családokat érintette, annak minden tagját, beleértve a mindennapok gondúlekenységéért küzdő szülőket. A szocializációs szinterek eltűnése, összemosódása, átalakulása a gyermekek/fiatalok mindennapjait megnehezítve, ólomsúlyként nehezedett rájuk mind fizikailag, mind pszichésen, mentálisan. A tanulmány célja, hogy rávilágítson a pandémia utáni időszakot követő újbóli jelenléti oktatás során felszínre kerülő problémákra, melyek a gyermekeket és fiatalokat is érintették. A feltárás fókuszában a gyermekeiket nevelő szülők, és az általuk elmondott változások állnak, melyek az otthoni mindennapokat, életminőséget, életmódot, szabadidős tevékenységet befolyásolták. A kvalitatív módszertanon alapuló kutatás adatgyűjtése félig strukturált interjúk keretén belül valósult meg. Jelen esetben átlátható mennyiségű és kezelhető szöveg állt rendelkezésünkre, így a manuális kódolás mellett döntöttünk, így lehetővé vált, igaz lassabban, körülményesebben, de mélyebben a szövegek értelmezése. Ehhez Anselm Strauss és Juliet Corbin-féle Grounded Theory (GT)-hoz köthető, háromlépcsős kódolási technikát hívtuk segítségül. Az adatfelvétel során már előzetesen megállapítható, hogy a pandémia a legtöbb család életének több szegmensében is változást hozott, melyek a felmerülő problémák mennyiségét és mélységét tekintve erős lenyomatot hagytak a családok, azon belül is a szülők mentális és fizikai egészségén. A bizonytalan mindennapok és a bizonytalan holnap sokszor az alapvető szükségletek kielégítésére és a családi funkciók megtartására irányult. A gyermekek/fiatalok tekintetében a szocializációs folyamatok, a rémhírek és

az izoláltság okozta a legnagyobb problémát. Az eredmények feldolgozása során jól látható volt, hogy a pandémia és az az utáni élet a kapcsolatokról, mentális és fizikai egészségről, anyagi biztonságról alkotott képet jelentős mértékben megváltoztatta. A szülőknek a mindennapi életük újratervésén túl, a gyermekekkel kapcsolatos problémákkal is szembesülniük kellett, melyek lecsapódásának egyik lehetséges helyszíne a nevelési és oktatási intézmény, illetve más meghatározó közösségek.

Kulcsszavak: Covid-19, szülők, fiatalok, kapcsolatok, életmódeletmód, újratervés

Bevezetés:

2018. szeptember 1-jétől az 1997. évi XXXI. törvény értelmében, a Család- és Gyermekegészségügyi Központok az általános szolgáltatási feladataikon túl biztosítják az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenységet a nevelési és oktatási intézményekben (Kaszáné Tóth és mtsai, 2022). Ezek a szakemberek rendelkeznek azokkal az ismeretekkel, illetve készségekkel, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy a gyermek fejlődését veszélyeztető problémákat korán felismerjék, és azok elhárítása érdekében hatékony segítséget nyújtsanak (Budai, 2020). A pandémia a legtöbb segítői hivatást (pl.: szociális munkások, egészségügyi dolgozók, védőnők...stb.), ismeretlen területre kényszerítette, ahol eddig nem tapasztalt problémák és azok megoldása várt a szakemberekre. Az említett szakmákon kívül kétségtelenül leginkább a családokat érintette, annak minden tagját, beleértve a mindennapok gördülékenységéért küzdő szülőket. A megváltozott mindennapok, sokszor a gyermekek/ fiatalok életében fontos találkozási pontok/szinterek „sérülése”, eltávolodása vagy akár megszűnése a fejlődésüket minden szempontból megakaszthatja vagy éppen más irányba orientálhatja. Azon szintereknek melyeknek stabil támaszt kellett volna nyújtaniuk, mint a család, az iskola, vagy további fontos és meghatározó közösségek, egy időre megszűnni látszottak és a visszatérés sem a várt eredményt hozta. A jelenlegi tanulmány arra vállalkozik, hogy félig strukturált interjúk keretén belül mind a szülők (az óvodai és iskolai szociális segítőknél elmondottak alapján), mind pedig maguknak az óvodai és iskolai szociális segítőknél a szemszögéből bemutassa a mindennapi élet azon szegmenseit, amelyekben a pandémia radikális(abb) változásokat hozott, kitérve az azt követő hatásokra.

Ahol megállt az idő, láttuk-e, hogy mi jön ezután?

„Digitális oktatás, szülők és a család hazakényszerül, de mi van a munkahelyekkel? Meghalt hozzátartozók, borzalmas hírek, még ijesztőbb rendelkezések, eltűnt barátok, online platformokba menekülés. Végül az online-ból offline jelenlét... Újra élőben együtt mindenki, újra más napi ritmus... Újra be kell indítani az életet... Vajon milyen változások indultak el? És másokban?”

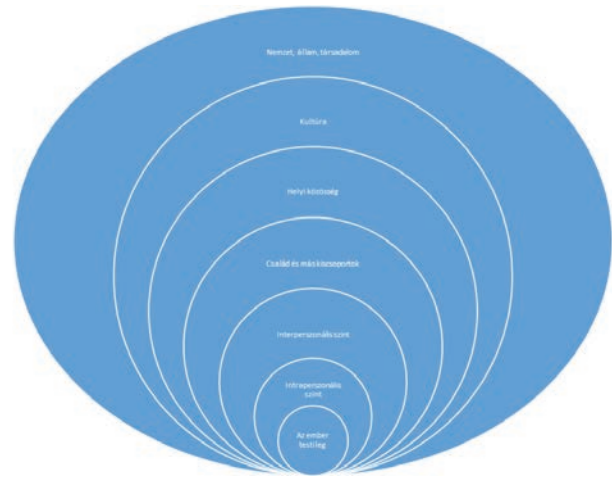
Talán mindenki megfogalmazott kérdések, melyekre az újonnan megélt mindennapok tudtak választ adni, hiszen kiesett idő, sok értékes együtt töltött idő. Hazánkban a járvány utáni közvetlen időkből a pandémia hatásait a fiatalok többsége semlegesnek ítélte meg, de többen nyilatkoznak a kedvezőtlen, mint a pozitív következményekről. Mindemellett egyéb mutatók is a kedvezőtlen tendenciákra engednek következtetni. Úgy tűnt, hogy számos Covid-19 által okozott hatás nagy része megfelel a Bronfenbrenner modell alapján értelmezett úgynevezett kronoszisztémás hatásnak, vagyis olyan tényezőnek, amely átmenetileg hat a fejlődésre vagy a személyiségre (Bronfenbrenner, 1979). A gyermekeket és fiatalokat leginkább érintő intézkedéseket tekintve az első

teljes iskolai zárlat, amikor kizárólag online oktatás zajlott, 2020. március 16. és június 1. között történt, de a felsőbb éves tanulók szeptember 1-ig nem látogathatták az iskolát (World Health Organization, 2023b). A második iskolai lezárás 2020. november 9-én kezdődött bizonyos évfolyamokon, a teljes iskolazárára 2021. március 8-tól április 26-ig került sor. A pandémia alatti kedvezőtlen irányú életmódbeli változásokat, a szomatikus és mentális egészség terén bekövetkező kedvezőtlen tendenciákat hazai kutatások is megerősítették (Szentiványi et. al., 2022; Babusa, Túry és Pászthy, 2022).

A legfontosabb szocializációs szinterek

Ahogy az óvodai és iskolai szociális segítő eszköztárában a hagyományos hétköznapiakban is az ökológiai szemlélet és az eszményment a leginkább fontos alappillérek, úgy a pandémia ideje alatt és után is szükség volt ezeknek a módszereknek és szemléleteknek a megtartására.

Kivételesen nagy hangsúllyal reflektál a kapcsolati hálózatokra. A rendszerszemléletből ismert folyamatos kölcsönhatások mellett tekintetbe veszi az egyéni, családi életciklusokat is. Fő kérdése az egyén – család környezeti illeszkedése, integrációja. Welch humánökoszisztéma-modellje mindezt így ábrázolja (1. ábra)

1. ábra: Welch humánökoszisztéma-modellje.
Forrás: Welch, 1987. Idézi: Woods, 1994.

Az egyes szintek közötti folyamatos kapcsolatot a segítő szakember figyelembe veszi. A beavatkozásokat a szintek, rendszerek közötti kölcsönhatás ismeretében tervezi meg és hajtja végre. Welch ábráján az egyén áll a középpontban, és az ökológiai modell is az egyént helyezi figyelem középpontjába. A segítő – bár számos aktivitásával bevonja a kapcsolati hálókat, kis csoportokat facilitál – a jólét és a változás kérdését mindig az egyén szemszögéből vizsgálja. Az óvoda és az iskola szintere volt az, ahol a gyermekekben és fiatalokban végbemenő változások az offline jelenléttel először lecsapódtak, megjelentek. A család, mint elsődleges szocializációs szintér ebben az esetben mintha másodlagosá

válna, miután hosszú idő után újra beléptek az óvoda és az iskola kapuján. Ettől kezdve a szülők, az iskola és a benne lévő szakemberek kapcsolódása és a jól kapcsolódása elengedhetetlenné vált (Bacsikai, 2020). Mindez azért is fontos, mert tulajdonképpen ez – ahogy említettük – a szocializációs szinterek találkozását jelenti, az elsődleges szocializációs szintér (a család) és a másodlagos szocializációs szintér (az iskola) törésvonalában helyezkedik el a gyermek/fiatal (Kozma, 2001). A szülőknek és a pedagógusoknak egyaránt felelőssége, hogy a gyermeket kikerülve, tehát ne csak rajta keresztül, interakcióba lépjenek egymással.

A team munka és a kompetenciahatárok:

Francis és Forbes kutatásaik során a professzionális segítők kapcsán a multidiszciplináris csapattagként betöltött szerepükre fókuszáltak 3C modelljük vázolásakor. Értelmezésük szerint egy szakember akkor működik jól és hasznosan egy team munka során, ha jellemezhető a kompetencia (competence), a bizalom (confidence) és az együttérzés (compassion) hármásával. (Francis és Forbes, 2021). Minden közös munkában megjelenik az adott szakember szerepe, készsége, képessége, kompetenciája. A team tagjainak megfelelő „mozgatása” egy adott eset, folyamat megoldása kapcsán elengedhetetlen fontosságú. A kompetenciahatárok nem eleve elrendelt merev határok, hanem az adott munkafolyamatnak egy dinamikusan változó aspektusa (Bozó-Kutyifa, 2020). Mikor éppen melyik szakember tudására és jelenlétére van a legnagyobb szükség, ő belép, és stabilan jelen van, de a háttérbe is tud vonulni, amennyiben szükséges. Ennek felismerése és elfogadása teszi többek között a szakembert szakemberré. Ezek mentén képesek valódi alkotói és hatékony sorsrendezői folyamatokban részt venni. Többek között, amikor a szociális segítők egyediségéről gondolkozunk, amit bevisznek a multidiszciplináris csoportba, az az értékrendjük és orientációjuk által meghatározott egyedi jellemvonás. (Yalom 1995; Chenoweth és McAuliffe 2012; Herod és Lymbery 2002; Torkington et. al., 2004). A szülő, az iskolában dolgozók is ugyanezt teszik egy gyermek és fiatal érdekében, így van lehetőség egy optimális védőháló kifejlesztésére, mely képes megtartani a gyermeket/fiatalt vagy más családtagot egy esetlegesen kialakult probléma kapcsán. Annak ellenére, hogy a pandémiás válság önmagában lehetőséget nyújtott a személyes növekedés és a családi összetartás lehetőségeinek átélésére, a hazai fiatalok esetében az észlelt hátrányok meghaladták ezeket a potenciális előnyöket. Egy 2024-es vizsgálat eredményei mindenképpen arra utalnak, hogy szükséges a hazai gyermekek és serdülők körében a mentális célzatú egészségügyi szolgáltatások erősítése (pl. távpszichiátria a telemedicina eszközeivel), rendszeres adatgyűjtések végzése, átfogó egészségfejlesztési programok fejlesztése és bevezetése, valamint mindennek keretét adó széleskörű, korosztályos (mentális) egészségstratégia kidolgozása (Várnai et. al., 2024). Ebből is látható, hogy a járvány tényleges hatásai mind a fizikai, mind pedig a mentális egészségre nézve, évek múltán mutatnak egy részletesebb, mélyebb képet arról, hogy valójából a benne rejlő lehetőségek valóban azok voltak-e, illetve milyen problémák alakultak ki, főleg a fiatalok mentális egészségére helyezve a hangsúlyt.

Kutatási kérdések: anyagi helyzet, szabadidő, digitális oktatás, mentális állapot

A kutatási kérdések a pandémia utáni online helyett offli-

ne jelenlétben tapasztalható változások, a szülők, családok és szakemberek mindennapjaiban felmerülő dilemmák/kérdések köré rendeződtek. Az óvodai és iskolai szociális segítők szakmai munkája során a nevelési és oktatási intézményekben a gyermekek/ fiatalok működésében észlelhető változások, a szülők által elmondottak, és a kutatás feltáró jellege miatt az alábbi kérdésekre kerestük a választ:

1. Hogyan változott az anyagi helyzete a családnak a szülők szerint? (pandémia előtt vs. után)
2. A pihenésre, szabadidőre milyen hatással volt a pandémia/karantén időszak a szülők szerint?
3. A szülők szerint a digitális oktatás hogyan hatott a gyermekeire?
4. A családi struktúrákban milyen változást tapasztaltak a szakemberek?
5. Milyenek az iskolában dolgozó szociális munkások tapasztalatai a gyermekek mentális állapotát illetően a pandémia után?

Jelen esetben átlátható mennyiségű és kezelhető szöveg állt rendelkezésünkre, így a manuális kódoláshoz Anselm Strauss és Juliet Corbin-féle Grounded Theory (GT)-hoz köthető, háromlépcsős kódolási technikát hívtuk segítségül. Természetesen egy 45-75 perc terjedelmű interjútól nem remélhető minden fontos hatás és a közöttük lévő összes kapcsolat teljeskörű felderítése. Ennyi idő alatt, még ha a legsegítőkészebb interjúalannal is állunk szemben, korlátozottan tudhatunk csak meg egy család és benne egy gyermek életének összetevőiről a segítőkön keresztül. Ámde, ha az ily módon feltárt eredményekről nem állíthatjuk is, hogy pusztán ezeknek az összetevőknek köszönhetőek a pandémia utáni tapasztalatok, a róluk szerzett ismeretek mindenképpen fontos adalékként szolgálnak a valóságos ok-okozatok megtalálásához. A pandémia a legtöbb család életének több szegmensében is változást hozott, melyek a felmerülő problémák mennyiségét és mélységét tekintve erős lenyomatot hagytak a családok, azon belül is a szülők mentális és fizikai egészségén. A bizonytalan mindennapok és a bizonytalan holnap sokszor az alapvető szükségletek kielégítésére és a családi funkciók megtartására irányult. A gyermekek/ fiatalok tekintetében a szocializációs folyamatok, a rémhírek és az izoláltság okozta a legnagyobb problémát.

Módszer és minta

A kvalitatív módszertanon, azon belül is félig strukturált interjúkon alapuló kutatás esetében az interjúkérdések a segítő gyakorlati terepmunkája, annak egyéni megélése és a szülők által nekik elmondott információk köré szerveződtek, így a kódolás alappilléret e tapasztalati mezők és keretek között szerzett tapasztalatok adták. A GT módszerének megfelelően első körben nyílt kódolással vizsgáltuk és címkéztük föl az egyes mezőhöz kötődő élményeket, a szülők által elmondott anyagi biztonság kérdését, a digitális oktatással kapcsolatos tapasztalatokat és a mindennapi életet. Következő lépcsőben az axiális kódolás keretén belül a létrehozott kategóriákat és kirajzolódott mintázatokat vettük szemügyre, hasonlítottuk össze, vizsgáltuk meg. Szelektív kódolással pedig azonosítottuk azokat a szófordulatokat, változásokat, probléma típusokat, észrevételeket, melyek visszatértek, ismétlődtek az interjúban, és hivatva lehetnek megválaszolni a fent megfogalmazott kutatási kérdéseket. Az eredmények interpretálásakor interjúalanyoktól be-

emelésre kerülnek általuk elhangzott szövegrészletek is, mely egyszerre az interjúalanyé és az interjúkészítőé is, hiszen a résztvevő szavait tartalmazza, de az interjúkészítő állította össze abból, amit az interjúalany elmondott. Mindvégig arra törekedtünk, hogy megőrizzük az elhangzottak sorrendiségét és kövessük az interjúalany szavait. Ezenkívül kihagytuk a szövegből a szóbeli közlés bizonyos jellegzetességeit, amiket az alany írásban nem használt volna, például a szóismétléseket, az ismétlődő hmm-öket és a kifejezésbeli hibákat a méltánytalanság miatt. Védve van az interjúalanyok személyisége és mondanivalója is, természetesen úgy megváltoztatva, hogy azok ne torzítsák az elmondottakat (Seidman, 2002).

Az interjúalanyok kiválasztása az ország 174 járásának Család- és Gyermekjóléti Központjaival történő kapcsolatfelvételen alapult. Ezt követően az intézményegység vezetők továbbították az óvodai és iskolai szociális segítők részére a felkérést, mely következtében közülük 35 szakember vállalta az interjúalany szerepét. A szakmai módszertan és a félig strukturált interjú kérdéseinek összeállításakor az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység - mint „fiatal” speciális szolgáltatása Magyarországon a Család- és Gyermekjóléti Központoknak 2018. szeptemberétől – gyakorlati tapasztalataiból indult ki és a pandémia előtti és utáni mindennapi munkájukra helyezte a hangsúlyt. A fókuszban a számukra a szülők által beszámolt

mindennapok – beleértve a mentális és fizikai egészséget, szabadidő eltöltését és a családi struktúrának alakulását a pandémia hatására – és a szakemberek tapasztalatai álltak.

Az interjú előtt az interjúalanyok tájékoztatva lettek a kutatás menetéről és céljáról, továbbá arról, hogy az anonimitást biztosítjuk. Online platformon történ az interjúfelvétel 2 hónap időintervallumban. 35 óvodai és iskolai szociális segítővel készült interjú, 24 nővel és 11 férfival. Az alanyokkal kapcsolatos további fontos adatokat az alábbi táblázat tartalmazza (a keresztnevek minden esetben kitaláltak, így személyesebb és könnyebben olvashatók az adatok) (1. táblázat):

Álnév	Nem	Életkor	Járás regionális beosztása	Korosztály, akikkel legtovább foglalkozik	Segítőhöz tartozó intézmény db	Segítő által ellátott település db	Szociális segítői szakmai tapasztalat hónapok/évek száma
Luca	Nő	51	Észak-Alföld	Általános iskola	2	1	5 év
Judit	Nő	26	Nyugat-Dunántúl	Óvoda	3	2	2 év
Kata	Nő	41	Dél-Alföld	Óvoda	4	1	3 év
Noémi	Nő	29	Dél-Alföld	Óvoda	8	4	1 év
János	Férfi	48	Dél-Alföld	Óvoda	8	2	4 év
Tamás	Férfi	29	Észak-Magyarország	Közéiskola	6	2	1 év
Gábor	Férfi	47	Észak-Magyarország	Közéiskola	6	5	8 hónap
Zsanett	Nő	63	Dél-Alföld	Általános iskola	3	1	5 év
Beáta	Nő	32	Dél-Alföld	Általános iskola	5	1	4 év
Anna	Nő	32	Dél-Alföld	Általános iskola	13	1	4 év
Anita	Nő	30	Dél-Alföld	Általános iskola	2	1	3 év
Réka	Nő	54	Észak-Magyarország	Általános iskola	6	6	10 hónap
Kitti	Nő	42	Nyugat-Dunántúl	Óvoda	2	1	4 év
Mária	Nő	51	Észak-Magyarország	Közéiskola	6	3	5 év
Csilla	Nő	34	Dél-Alföld	Óvoda	20	10	4 év
Rebeka	Nő	51	Közép-Magyarország	Közéiskola	11	3	4 év
Rozina	Nő	39	Észak-Alföld	Általános iskola	8	4	3 év
Kinga	Nő	61	Észak-Alföld	Óvoda	11	3	5 év
Péter	Férfi	46	Közép-Magyarország	Közéiskola	4	1	3 év
Léna	Nő	51	Nyugat-Dunántúl	Közéiskola	8	7	4 év
Donát	Férfi	27	Észak-Alföld	Közéiskola	6	1	5 év
Leila	Nő	47	Dél-Dunántúl	Általános iskola	3	1	1 év 6 hónap
Ágnes	Nő	32	Pest	Általános iskola	1	1	19 hónap
Botond	Férfi	54	Észak-Magyarország	Általános iskola	9	1	2 év
Kolos	Férfi	50	Észak-Magyarország	Általános iskola	3	3	6 év
Mariann	Nő	43	Pest	Általános iskola	4	4	6 év
Terézia	Nő	38	Közép-Magyarország	Általános iskola	2	9	3 év
Edina	Nő	52	Dél-Dunántúl	Óvoda	7	8	4,5 év
Szilvia	Nő	29	Dél-Alföld	Közéiskola	3	4	1 év
Zsolt	Férfi	36	Dél-Alföld	Óvoda	8	1	5 év
Ádám	Férfi	54	Észak-Alföld	Általános iskola	4	1	3 év
Csaba	Férfi	33	Pest	Közéiskola	2	1	3,5 év
Csenge	Nő	30	Dél-Dunántúl	Közéiskola	2	2	4 év
Gábor	Férfi	24	Észak-Alföld	Közéiskola	3	11	2 év
Ilona	Nő	61	Közép-Magyarország	Óvoda	10	5	1 év

1. táblázat: Az interjúalanyok főbb jellemzői. Forrás: saját szerkesztés

Eredmények:

Számos tanulmány született már a COVID-19 járvánnyal és annak hatásaival kapcsolatban, azonban vannak olyan hatások, melyek csak évekkel később ütnek fel a fejüket és csapódnak le a nevelési, oktatási intézményekben a gyermekeken és fiatalokon keresztül (Babusa et. al., 2022). Maréknyi szakemberi gárda igyekszik a mai napig, hogy a felmerülő problémákat segítsen megoldani vagy találni olyan másik szakembert, vagy team-et, akik segíteni tudnak (Coke et. al., 2023). Az interprofesszionális működés a pandémia utáni években is az egyik, hanem a legfontosabb, melyben az ökológiai szociális munka az egyik kulcsszereplő, ahogy a fenti elméleti fejezetben említésre került. Ahogy több óvodai és iskolai szociális segítő is nyilatkozza:

„[...] küzdöttünk az online oktatás alatt, hogy elérjük a gyerekeinket. Amikor visszatértünk, minden a feje tetejére állt, nem ismertem rájuk. Megnőtt a szorongók és a pánikrohamok száma. [...]” (Rozina, nő, 39 éves)

„[...] Egy édesanya kért tőlem segítséget. A gyerkőce nem akar felkelni, nem akar iskolába menni. Ha kilép a házból, hányingere van és remeg, zavarja az iskolában a sok ember. De mit várok tőle, hiszen még sosem volt iskolában, eddig online tanult írni és olvasni. Tisztán emlékszem az édesanyára és a kicsi gyereke is. [...]” (Luca, nő, 51 éves)

Több gyermek szorult fejlesztésre, sokan beszélni és mozogni is nehezen tudtak, de a szakemberek szerint ez a nagyokra, a középiskolában is jellemző volt. A szülők dolgozni mentek és a mindennapi betevőt próbálták meg megteremteni. Szinte kivétel nélkül jellemző volt a segítő elmondása szerint, hogy a családok legalább egy főt elveszítettek a COVID alatt, a munkahelyük bizonytalanná vált, áthelyezték őket, vagy egyszerűen elküldték. Több orvos és ápoló gyermekével kapcsolatban tapasztalták, hogy ezek a szülők, ha ideiglenesen is, de „eltűntek” a család életéből. Eltűnt szülők, bizonytalan mindennapok, bizonytalan holnap, „elfelejtett” gyerekek.

„[...] COVID osztályon dolgozott az édesapja. Orvos volt, sokat beszélgettem vele is és az iskolában az iktáival is. 3 hónapig nem látta a családot és

mindennap emberéletekről döntött, a kicsik féltek, hogy apának baja esik. Videóhívásban beszéltek, amikor csak tudtak, de az természetesen nem pótolta nekik apát. Anya igyekezett, de ő is kimerült egy idő után. [...]” (Ágnes, nő, 32 éves)

„[...] Ápolóként dolgozott az édesanyja, akit átvezényeltek másik kórházba. Soha nem jött haza. 10. osztályos volt a kislány, mikor ezt először elmondta, de durván lefogya, anorexia gyanúval. Azt mondta, hogy nem tud enni. Akkor 2 éve veszítette el az édesanyját, ennek ma már 4 éve. Számtalanszor eszembe jutnak. [...]” (Csaba, férfi, 33 éves)

„[...] Pici volt, csak 5 éves és nem tudott senkivel játszani. Próbáltam vele, de nagyon nehezen ment, mikor egyszer kiabálva közölte, hogy nekem csak egyedül szabad játszanom. Mikor kiderült az édesanyjától, hogy sajnos 3 műszakban dolgozik és mindig más vigyáz rá, ott pedig általában egyedül játszik, ha hazaérnek, akkor meg gyorsan kaja, fürdés, lefekvés. Egyedülálló szülőként nagyon nehéz. [...]” (János, férfi, 48 éves)

Az óvodai és iskolai szociális segítő a bajban lévő egyénre fókuszál, a beavatkozások fókuszában azonban az egyén – család – kiscsoport szélesebb környezete is megjelenik, ahogy azt a fenti példák is igazolják. Kivételesen nagy hangsúllyal reflektál a kapcsolati hálózatokra. A rendszerszemléletből ismert folyamatos kölcsönhatások mellett tekintetbe veszi az egyéni, családi életciklusokat is és törekszik a leghatékonyabb szakmai kooperációra (Herczeg és Héderné, 2023). Új tevékenységről lévén szó, sokszor a szakmai együttműködés akadályát egy másik momentum képezi, amitől nem szabad eltekinteni, mégpedig az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység és híd szerepének elfogadása.

„[...] Azért jó lett volna, ha jobban tudtam volna közeledni egy-egy probléma kapcsán a többiekhez. Hiába hívtam fel a pszichiátriát, nem is értették, hogy egy szociális munkás mit akar tőlük, egyáltalán az iskolában mit akar a gyerekektől. Pedig csak segítséget szerettem volna kérni [...]” (Mariann, nő, 43 éves)

Ugyanakkor a team munka terén voltak pozitív tapasztalatok is. Az egyik segítő kolléga a következőről számolt be:

„[...] Érezték ők is és én is, és hamar összefogtunk. A szülő is komolyan vette és napi kapcsolatban maradt velünk. Mostanra a fiatalember leéretté szerezte és továbbtanul. Úgy gondolom, hogy, ha védőhálóról beszélünk, valami ilyesmit érdemes elképzelni és erre törekedni. Örülök, hogy én megtapasztalhattam ezt is. Mind emberileg, mind szakmailag nagyon sokat adott. [...]” (Donát, férfi, 27 éves)

A szakemberek elmondása szerint a szülők közel 90%-a panaszkodik a gyerekei kapcsán a túlzott internet-használatra, az ottani kapcsolatépítésre és annak megszünteni nem tudására, amit a legnagyobb veszélynek tartanak. Nem akarnak elmenni sehova, nem járnak össze a barátokkal, szabadidejükben sokat alszanak vagy videóhívásban vannak. Még akkor is inkább írnak egymásnak, mikor személyesen együtt vannak. Két segítő, akik kollégák, így nyilatkoznak egy szülőcsoportról, ami már személyesen is megvalósulhatott:

„[...] sokszor nem értik a szülők, hogy a gyerekek miért nyomkodják a telefont, de a szülők sem bírták ki 10 percig nélküle. Vicces volt, de a másik vicc az volt, hogy a kollégámmal mi sem nagyon... [...]” (Csenge, nő, 30 éves)

„[...] A szülőcsoporton több szülő felszólalt, hogy a gyereke csak akkor jön le vacsorázni, ha azt messengeren írja neki, ha szól, akkor nem mozdul. Elmehetne a barátaihoz, de inkább online játszanak és ott beszélgetnek. Egy apuka őszintén örülne, ha a gyereke verekedne, mert akkor valakivel személyesen együtt lenne. [...]” (Terézia, nő, 32 éves)

Miként a kutatókat általában a jelenségek mennyiségi vonatkozásai is érdeklik, szükséges mondanunk valamit arról, hogy a kutatási kérdések megválaszolása szempontjából nagyszámú óvodai és iskolai szociális segítő milyen arányban hallják az információkat a szülőktől és nem utolsósorban nekik mi a véleményük a gyermekek és fiatalok mentális állapotáról. A kérdésekre adott válaszok persze szükségképpen csak hipotetikus fogalmazhatóak meg, miként a mintaválasztás módja, jellege és a minta tartalma nem tesznek lehetővé a célpopulációra vonatkozó ilyen irányú becsléseket. Csak azt tudjuk megmondani, hogy a választott min-

tán belül hozzávetőlegesen mennyien sorolhatók egy adott válaszcsohorhoz. Ebben a tekintetben megállapítható, hogy a segítők 100%-a tapasztalta és elmondásuk szerint a velük beszélő szülők hozzávetőlegesen 90%-a számolt be az otthoni családi szerkezetben történő változásokról. Ebből hozzávetőlegesen 60%-ban történt válás és ugyanennyi százalékban munkahely elvesztése. 80%-ban hallottak a segítők a szülőktől családi tragédiákat, családtag elvesztését, mely kapcsán meg kell jegyezni, hogy minden esetben az adott gyermekén ez erős nyomokat hagyott mind mentálisan, de sokszor fizikálisan is. Egy olyan szülővel sem beszéltek a szakemberek aki nem említette volna az anyagi bizonytalanságot. Ennek ellenére megjegyzendő, hogy az interjúalanyok tényleges családi háttere és az otthonukban történő változások komplexebbek az egyes személyek tapasztalataiból képzett implikációjánál, és az interjúalanyok, akik szülőkkel beszéltek és maguk is tapasztaltak, több nézőpont együttesét ötvözik, de általában egyetlen út jellemzői dominálnak, így az interjúalanyok elmondásai alapján a mintázatok megállapítása különösebb nehézséget nem okozott.

A segítők maguk a gyermekek/ fiatalok mentális állapotáról kivétel nélkül negatívan nyilatkoztak és kiemelték az apátiát, az érdektelenséget, az öröm kikopását, a játszani tudás elfelejtését és a személyes kapcsolódások hiányát. Kifogyhatatlan mértékig vágnak a figyelemre és arra, hogy valakivel beszélhessenek, valakivel játszhasanak, és mindezt újratanulják. Egyik interjúalanyunk nagyon jól összefoglalta:

„[...] Legtöbbször nem arra vágnak, hogy a problémáikat valaki megoldja, csak arra, hogy valaki értő figyelemmel hallgassa őket minden kritika, minősítés nélkül, vagy pusztán jelen legyen és ne történjen semmi. Igen, a semminek gyógyító ereje van. Látszólag, mikor semmi nem történik, akkor van meg minden. Ezt nekünk felnőtteknek sem szabadna elfelejtetni ebben a világban. [...]” (Léna, nő, 51 éves)

A kódolás és összevetések során az interjúk szövegében kiemelten sokszor szerepeltek szavak, kifejezések, amik kiemelkedtek a kontextusból, hiszen egy interjúban belül a legkevesebb 5, a legtöbb 20 alkalom volt, hogy megemlítették (2. ábra).

Konklúzió

A fenti interjúrészeket jól szemléltetik azt a fajta kaotikus gondolkodást, kaotikus megélését a mindennapoknak, ami a segítők szemüvegén keresztül látható. Nagyon vegyes érzések kavargtak az interjúk során is a segítőkben, sokan darabokban, kiragadott példákon keresztül tudják a rohanó mindennapokat és a pandémia időszakát felidézni. Az interjúalanyok regionális sokszínűsége segít árnyalni a képet és egybecseng azzal a 2024-es friss kutatással, miszerint a mentális állapot korosztálytól függetlenül központi kérdéssé vált, mellyel egyidejűleg nőtt meg a szakemberek iránti igény. A Covid után az élet a jelenben újra felpörgött, és ahogyan a gyermek/fiatalkor nem önmagában, hanem a környezetével együtt értelmezhető, úgy a segítők és más szakemberek sem egyedül, hanem team-ben tudnak a leghatékonyabbak lenni. Erre is megnőtt az igény, ám a szakemberek létszáma és a másik szakterülettel kapcsolatos esetleges hiányos ismeretek néha megnehezítik a közös kommunikációs csatorna kialakítását.

A családokban nem csak a gyermekek/ fiatalok érezték a pandémia minden nemű hatását, mint például a digitális oktatás vagy a jelenléti kapcsolatok hiánya, hanem a szülők is.

Ahogy az eredmények is szemléltetik, sok családban „eltűnt” egy-egy szülő a mindennapokból például a munkája jellege miatt, vagy sajnos haláleset eredményeképpen. Az egy-egy háztartások mind strukturális, mind anyagi értelemben küzdöttek a mindennapokban azért, hogy a holnap több és jobb legyen. A gyerekek sokszor digitális oktatás címszó alatt beleragadtak az online térbe és egyéb más céllal is beszippantotta őket a világháló végtelen sok lehetősége, melynek az ésszerű szűrése esetenként kimaradt. Az eredmények esetében tapasztalt változások révén a team munka és az optimális védőháló elengedhetetlen fontosságú lesz mindenki, még a szakemberek számára is.

Felhasznált irodalom

- Babusa, B., Túry, F., és Pászthy, B. (2022): Az anorexia nervosa gyakoriságának növekedése a COVID-19 pandémia idején – A családi háttér lehetséges szerepe, *Orvosképzés*. (97)2. 372-377.
- Bacsikai, K. (2020): Az iskola és a család kapcsolata. *Kapocs* (3)2. 13–22.
- Bozó-Kutyifa, E. (2020): „Vendég a háznál” – Az óvodai és iskolai szociális segítő szerepe és dilemmái. *Szociálpedagógia* 16. kötet. Vác.
- Bronfenbrenner, U. (1979): *The ecology of human development*. Harvard University Press.
- Budai, I. (2020): Az iskolai szociális munka (segítés) egyetemes paraméterei. *Szociálpedagógia* 16. kötet. Vác.
- Chenoweth, Lesley – McAuliffe, Donna (2012): *The road to social work & human service practice*. South Melbourne, Vic. Cengage Learning, Australia.
- Coker, T. R., Cheng, T. L., & Ybarra, M. (2023). Addressing the Long-term Effects of the COVID-19 Pandemic on Children and Families: A Report From the National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. *JAMA*, 329(13), 1055–1056. <https://doi.org/10.1001/jama.2023.4371>
- Herczeg, V. és Héderné, B. E. (2023): Bevezető gondolatok az óvodai és iskolai szociális munka lehetőségeiről. *Új Pedagógiai Szemle*. 2023(11–12.). 64–74.
- Herod, John – Lymbery, Mark (2002): The social work role in multi-disciplinary teams. *Practice* 14. 17–27. <https://doi.org/10.1080/09503150208411539>
- Kaszáné Tóth, K., László, Gy., Pátkainé Szmula, R., Dr. Szabóné Szalay, Cs., Szolnoki, B., Vágvolgyi, É. és Dr. Anda, P. (2022): Az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység módszertani útmutatója. Lásd: <https://szocialisportal.hu/elkeszult-az-ovodai-es-iskolai-szocialis-segito-tevekenyseg-modszertani-utmutatoja/> (Letöltve: 2024.09.09.)
- Kozma, T. (2001): *Bevezetés a nevelésszociológiába*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Seidman, I. (2002): *Az interjú, mint kvalitatív kutatási módszer*. Budapest, Műszaki Könyvkiadó.
- Szentivanyi, D., Horváth, L. O., Buist, K., Farkas, B., Dallos, G., Garas, P., Győri, D., J. és Balazs, J. (2022): Coronavirus Pandemic - #STAYHOME: How Are You Holding Up? Questions And Tips For 11–18 Year Olds To Make It Better. *European Psychiatry*. 307.
- Torkington, Claire – Lymbery, Mark – Millward, Andy – Murfin, Maureen – Richell, Barbara (2004): The impact of shared practice learning on the quality of assessment carried out by social work and district nurse students. *Social Review* (12)1–2.
- Várnai, D. E., Sebestyén, E., Horváth, Zs., Kocsis, N., Mészner, Zs. K. és Németh, Á. (2024): A Covid-19 járvány hatása iskoláskorúak lelki és társas jóllét mutatóira. *Multidiszciplináris Egészség és Jóllét* (2)2. 3–24.
- Woods, R. (1994): A szociális munkások tevékenységeinek egy lehetséges rendszerezése. In: Hegyesi, G. és
- Talyigás, K. (szerk.): *A szociális munka elmélete és gyakorlata*. 1. Semmelweis, Budapest.
- World Health Organization (WHO) (2023b): *Coronavirus Dashboard*. <https://covid19.who.int/region/euro/country/hu>
- Yalom, D. Irvin (1995): *A csoportos pszichoterápia elmélete és gyakorlata*. Basic Books. New York.